

ГОЛОВНЕ ЗАВДАННЯ ДОСЯГНЕННЯ РЕСУРСНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

Проаналізовано поняття ресурсної безпеки як умови ефективного ведення сільськогосподарського виробництва. Виокремлено домінуючу роль охорони земельних ресурсів.

Наголошено, що для забезпечення збереження площ і родючості головним є збереження балансу між виносом поживних речовин із ґрунту з врожаєм сільськогосподарських культур і компенсаційним внесенням. Обґрунтовано найважливіші напрями збереження ресурсного забезпечення сільськогосподарського виробництва, а саме: збільшення внесення органічних добрив, оптимізація структури орних земель, посилення відповідальності землекористувачів, розвиток екологічної культури землекористування.

Ключові слова: *сільськогосподарське виробництво, безпека, ресурсна безпека, винос поживних речовин, структура посівних площ, мінеральні та органічні добрива, виснажливе землеробство, землеохоронне законодавство, екологічна культура землекористування.*

Постановка проблеми. Розвиток сільськогосподарського виробництва є основою продовольчої безпеки країни. Для цього потрібне комплексне забезпечення ресурсами: людськими, технічними і природними. Основою останніх є забезпечення землею – головним засобом сільськогосподарського виробництва. На розміри і родючість земель впливають різні чинники: і природні, і антропогенні, а отже, виникла небезпека втрати родючих площ належного рівня їхньої продуктивності. Про це йдеться у ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. Зокрема зазначено, що загрозами національним інтересам у екологічній сфері є: нераціональне, виснажливе використання мінерально-сировинних природних ресурсів і невідновлюваних, і відновлюваних [1]. Зауважимо, що земля належить до важковідновлюваних ресурсів – для відновлення 1 см родючого ґрунту природі необхідно сотні (!) років.

Стан дослідження. Проблемами раціонального використання і охорони сільськогосподарських земель займаються багато науковців. Серед них зазначимо П. Веденічева, М. Кропивця, Ю. Луценка, І. Михасюка, Б. Пасхавера, В. Трегобчука, М. Хвесика та ін.

На наш погляд, головна проблема ресурсної безпеки сільськогосподарського виробництва – баланс між виносом поживних речовин із врожаєм сільськогосподарських культур і їхнім компенсаційним внесенням землекористувачами – достатньо не вивчена.

Тому **метою** статті є дослідження взаємозв'язку між виносом поживних речовин із ґрунту і рівнем його компенсації, а також обґрунтування напрямів поліпшення рівня ресурсного забезпечення сільськогосподарського виробництва.

Виклад основних положень. Загалом над проблемами неоптимального співвідношення між виносом поживних речовин і його компенсацією землекористувачами працюють українські вчені. Наприклад, академік НААН, д. е. н. М. Хвесик і д. е. н. А. Степаненко зазначають: «В Україні щороку деградують 100 тис. га родючих ґрунтів. Порівняно з кінцем XIX ст. кількість гумусу в ґрунтах знизилась в 6 разів і щороку зменшується ще на 18 млн т» [2, с. 82].

М. Кісіль, Н. Спринчук: «Різко скоротився вміст гумусу в орному шарі, який наблизився до критичного рівня (2,5%), нижче якого вже не діють ґрунтоутворювальні процеси. Наприклад, у Вінницькій обл. середній вміст гумусу знизився із 2,9% в 1981–1985 рр. до 2,7% у 2006–2009 рр.» [3, с. 67].

Середній (2–3%) і підвищений (3–4%) вміст гумусу є на 16,4 млн га (66,1%) від обстеженої площі [4, с. 23], вказує Н. Солов'яненко. З низьким і дуже низьким вмістом гумусу ґрунти піщаного і супіщаного гранулометричного складу, які здебільшого розповсюджені в зоні Полісся. Особливо їх багато, наголошує автор, у Волинській (87%), Житомирській (61,4%), Чернігівській (47,1%) і Рівненській (44,9%) областях. Великі площі з низьким вмістом гумусу також у Львівській, Чернівецькій, Донецькій, Закарпатській, Київській областях [4, с. 23].

На жаль, можна навести низку таких прикладів. Спробуємо дати пояснення такому стану та проаналізуємо винос поживних речовин із врожаєм сільськогосподарських культур і внесення відповідних добрив на його компенсацію. Результати виносу азоту, фосфору, калію відображені в таблицях 1–3.

Як бачимо в таблиці 1 на основі відповідних нормативів [6, с. 183] і статистичних даних [5, с. 308] розраховано об'єми виносу азоту сільськогосподарськими рослинами. Загальний їх об'єм у 2015 р. досяг 2937,2 тис. т, 22% цього виносу припадає на соняшник, а 23,8% – на кукурудзу. Отже, ці дві культури «забирають» з ґрунту майже половину сумарного виносу. Ці явища виникли в останні роки, адже ці дві культури є експортними, але дуже виснажливими для ґрунтів України.

**Винос азоту із врожасм сільськогосподарських культур
у 1995–2015 рр. (тис. т)***

Види с/г врожаю	Роки					
	1995	2000	2010	2013	2014	2015
Озима пшениця	511,0	312,8	518,9	693,9	751,9	830,0
Озиме жито	35,0	28,0	13,4	18,3	13,7	11,2
Озимий ячмінь	20,7	12,7	67,6	60,5	70,3	68,9
Яра пшениця	12,8	17,7	26,6	17,5	25,9	25,0
Ярий ячмінь	233,4	169,2	142,2	126,4	153,9	135,2
Овес	35,7	28,2	14,7	14,9	19,6	15,6
Кукурудза на зерно	101,8	115,4	358,6	978,5	854,9	699,8
Просо	8,8	14,1	3,9	3,4	5,9	7,0
Гречка	10,2	14,1	4,0	5,4	5,0	3,8
Рис	2,3	2,6	4,3	4,2	1,5	1,8
Зернобобові	103,6	43,0	39,1	24,6	31,7	33,1
Цукрові буряки (фабричні)	148,3	66,0	68,7	53,9	78,7	51,7
Соняшник	163,0	197,1	386,0	629,9	577,6	637,3
Ріпак	1,8	5,8	64,7	103,5	96,7	76,4
Соя	0,5	1,3	35,3	58,3	81,5	82,6
Льон-довгунець	2,3	0,4	0,0	0,1	0,1	0,1
Картопля	73,6	99,2	93,5	111,3	118,5	104,2
Овочі	19,4	19,2	26,8	32,6	31,8	30,4
Кормові коренеплоди	53,9	26,7	27,1	29,0	28,0	24,8
Кукурудза на силос і зелений корм	154,8	60,5	18,8	21,3	18,9	17,1
Однорічні трави	13,1	11,0	16,2	16,2	17,1	16,6
Багаторічні трави	74,3	43,7	55,1	58,2	66,7	53,1
Плоди та ягоди	9,5	7,3	8,7	11,5	10,0	10,8
Виноград	0,8	0,9	0,7	1,0	0,8	0,7
Разом	1790,6	1277,7	1994,9	3074,4	3060,7	2937,2

* Розраховано за джерелами: [5, с. 308; 6, с. 183].

Крім цих двох культур, значно виносять з ґрунту, особливо за останні роки, ярий ячмінь, соя, ріпак, картопля (головний продукт харчування).

Суттєво зменшився внос азоту одно- і багаторічними травами, які насичують ґрунт азотозберігаючими бактеріями.

Подібна ситуація спостерігається із фосфорними і калійними добривами (табл. 2–3).

Таблиця 2

Внос фосфору із врожаєм сільськогосподарських культур у 1995–2015 рр. (тис. т.)*

Види с/г врожаю	Р о к и					
	1995	2000	2010	2013	2014	2015
Озима пшениця	175,6	107,5	178,4	240,5	258,5	285,3
Озиме жито	14,5	11,6	5,6	7,6	5,7	4,6
Озимий ячмінь	16,8	10,3	54,7	49,0	56,9	55,8
Яра пшениця	3,3	4,6	7,0	4,6	6,8	6,5
Ярий ячмінь	95,1	68,9	57,9	51,5	62,7	55,1
Овес	15,6	12,3	6,4	6,5	8,6	6,8
Кукурудза на зерно	33,9	38,5	119,5	309,5	285,0	233,3
Просо	2,4	3,8	1,1	0,9	1,6	1,9
Гречка	5,1	7,2	2,0	2,7	2,5	1,9
Рис	1,4	1,5	2,5	2,5	0,9	1,1
Зернобобові	23,6	9,8	8,9	5,6	7,2	7,5
Цукрові буряки (фабричні)	148,3	66,0	68,7	53,9	78,7	51,7
Соняшник	77,2	93,3	182,8	298,4	273,6	301,9
Ріпак	0,6	2,1	23,5	37,6	35,2	27,8
Соя	0,2	0,5	13,4	22,2	31,1	31,4
Льон-довгунець	0,9	0,1	0,0	0,02	0,02	0,02
Картопля	32,4	43,6	41,1	49,0	52,1	45,8
Овочі	7,6	7,6	10,6	12,8	12,5	12,0
Кормові коренеплоди	16,2	8,0	8,1	8,7	8,4	7,4
Кукурудза на силос і зелений корм	61,9	24,2	7,5	8,5	7,6	6,8
Однорічні трави	7,0	5,8	8,6	8,6	9,0	8,8
Багаторічні трави	21,8	12,3	16,1	17,1	19,6	15,6
Плоди та ягоди	5,7	4,4	1,2	6,9	6,0	6,5
Виноград	0,8	0,9	0,7	1,0	0,7	0,7
Разом	767,9	544,8	826,3	1205,62	1230,92	1176,22

* Розраховано за джерелами: [5, с. 308; 6, с. 183].

Так, у таблиці 2 найбільшими фосфороотримувачами є кукурудза на зерно (233,3 тис. т у 2015 р.) і соняшник (301,9 тис. т у 2015 р.). Разом ці культури виносять із ґрунту 45,5% фосфору. Також значні об'єми фосфору виносять озима пшениця, ярий ячмінь.

Особлива ситуація із виносом калію. Винос цього елемента живлення в 2015 р. соняшником досяг 1274,6 тис. т. Для порівняння: у 1995 р. лише 326,0 тис. т, що у 4 рази менше (табл. 3).

Таблиця 3

Винос калію із врожаєм сільськогосподарських культур у 1995–2015 рр. (тис. т)*

Види с/г врожаю	Роки					
	1995	2000	2010	2013	2014	2015
Озима пшениця	415,2	254,2	421,6	568,4	610,9	674,4
Озиме жито	33,8	27,1	13,0	17,7	13,2	10,8
Озимий ячмінь	13,8	8,5	45,1	40,3	46,8	45,9
Яра пшениця	7,6	10,6	15,9	10,4	15,4	14,9
Ярий ячмінь	224,8	162,9	136,9	121,7	148,2	130,2
Овес	31,2	24,7	12,9	13,1	17,2	13,7
Кукурудза на зерно	101,8	115,4	358,6	928,5	854,9	699,8
Просо	9,1	14,5	4,0	3,5	6,1	7,2
Гречка	13,3	18,8	5,2	7,0	6,5	5,0
Рис	0,5	0,5	0,9	0,9	0,3	0,4
Зернобобові	31,4	13,0	11,8	7,4	9,6	10,0
Цукрові буряки (фабричні)	148,3	66,0	68,7	53,9	78,7	51,7
Соняшник	326,0	394,1	772,0	1259,8	1155,3	1274,6
Ріпак	1,9	6,2	69,1	110,5	103,3	81,7
Соя	0,4	1,2	31,9	52,7	73,8	74,7
Льон-довгунець	1,0	0,2	0,0	0,02	0,02	0,02
Картопля	117,8	158,7	149,6	178,1	189,5	166,7
Овочі	25,9	25,6	35,7	43,4	42,4	40,5
Кормові коренеплоди	67,4	33,4	33,9	36,2	35,0	30,9
Кукурудза на силос і зелений корм	216,7	84,6	26,2	29,8	26,5	24,0
Однорічні трави	7,0	5,8	8,6	8,6	9,0	8,8
Багаторічні трави	65,5	38,6	48,6	51,4	58,9	46,9
Плоди та ягоди	11,4	8,7	10,5	13,8	12,0	12,9
Виноград	1,0	1,1	0,9	1,3	1,0	0,8
Разом	1872,8	1474,4	2281,6	3558,42	3514,52	3426,52

* Розраховано за джерелами: [5, с. 308; 6, с. 183].

Значні обсяги калію виносить також озима пшениця і кукурудза на зерно: 674,4 і 699,8 тис. т у 2015 р. Це також наші «експортні» культури.

Після аналізу даних таблиць 1–3 виникає питання: як компенсувати винос поживних речовин? Традиційна відповідь – внесенням мінеральних і органічних добрив. Але аналіз відповідних даних (табл. 4–5) свідчить про плачевний стан у цій справі. Під урожай 2015 р. внесено всього 18,8% від сумарного виносу. На посівну площу внесено 79 кг. Для порівняння зазначимо, що ще у 2006 р. у Греції вносили 215,6 кг поживних речовин на 1 га ріллі, у Німеччині – 219,6, Італії – 175,5; Великобританії – 324,9; Голландії – 371,3 кг [7, с. 33].

Таблиця 4

**Внесення мінеральних добрив (у поживних речовинах)
під урожай 2015 р.***

	2015	2014	2015 в % до 2014 р.
1	2	3	4
Під урожай звітнього року – усього			
Внесено – усього тис. ц	14130,5	14716,4	96,0
в т. ч. азотних (N)	9831,2	10211,6	96,3
фосфорних (P ₂ O ₅)	223,5	2411,2	92,5
калійних (K ₂ O)	2068,8	2093,6	98,8
Під посіви площі сільськогосподарських культур			
Загальна посівна площа, тис. га	17824,2	17998,2	99,1
Внесено усього, тис. ц	14100,3	14690,1	96,6
Частка удобрених площ, %	80,8	81,8	98,8
Внесено на 1 га кг			
удобреної площі	98,0	100,0	98,0
посівної площі – усього	79,0	82,0	96,3
у тому числі під зернові та зернобобові культури усього	90,0	93,0	96,8
з них під пшеницю	90,0	95,0	94,7
кукурудзу на зерно	112,0	113,0	99,1
технічні культури – усього	67,0	70,0	95,7
з них під цукрові буряки (фабричні)	274,0	251,0	109,2
льон-довгунець	87,0	61,0	142,6

Продовження таблиці 4

1	2	3	4
соняшник на зерно	50,0	50,0	100,0
ріпак	140,0	129,0	108,5
соя	54,0	57,0	94,7
картоплю	246,0	306,0	90,2
овочі та баштанні	183,0	176,0	104,0
кормові культури – всього	34,0	34,0	100,0
з них під кукурудзу на силос і зелений корм	60,0	59,0	101,7
трави сіяні (однорічні і багаторічні)	17,0	18,0	94,4

* Джерело [8, с. 6].

Таблиця 5

**Внесення органічних добрив (у поживних речовинах)
під урожай 2015 р.***

	2015	2014	2015 в % до 2014 р.
1	2	3	4
Під урожай звітного року – усього			
Внесено – усього тис. ц	9624,6	9898,4	97,2
Під посіви сільськогосподарських культур			
Загальна посівна площа, тис. га	17824,2	17992,2	99,1
Внесено – усього, тис. т	9598,2	9860,9	97,3
Удобрена площа, тис. га	440,1	404,8	108,7
Частка удобреної площі, %	-2,5	2,2	113,6
Внесено на 1 га, т удобреної площі	21,8	24,4	89,3
посівної площі – усього	0,5	0,5	100,0
у тому числі під зернові та зернобобові культури – усього	0,4	0,5	80,0
з них під пшеницю	0,4	0,4	100,0
кукурудзу на зерно	0,8	0,7	114,3
технічні культури – усього	0,4	0,4	100,0
з них під цукрові буряки (фабричні)	4,6	3,7	124,3
льон-довгунець	–	0,3	–
соняшник на зерно	0,2	0,2	100,0
ріпак	0,3	0,3	100,0

<i>Продовження таблиці 5</i>			
1	2	3	4
сою	0,3	0,3	100,0
картоплю	2,8	2,9	96,6
овочі та баштанні	0,4	0,6	66,7
кормові культури – всього	3,1	2,8	110,7
з них під кукурудзу на силос і зелений корм	7,0	6,0	116,7
трави сіяні однорічні і багаторічні	0,6	0,6	100,0

* Джерело [8, с. 6].

Мізерним є внесення органічних добрив. Частка удобреної площі становить всього 2,5% у 2015 р., а на 1 га посівної площі вноситься всього 0,5 т. А взагалі у нас сільськогосподарське виробництво стало виснажливим землеробством.

Навіть у 1990 р., коли об'єми внесення мінеральних добрив були втричі більші рівня 2015 р., а органічних у 26,8 разів, їхні обсяги все одно були недостатніми.

Очевидно, що після такого аналізу виникає питання – чи є можливість поліпшити ситуацію? На наш погляд, є.

Насамперед це збільшення внесення органіки. Відбулось значне зменшення поголів'я свійських тварин. Ще у 1995 р. в країні було 17,5 млн голів ВРХ, в тім числі 7531 корова, 13,1 млн голів свиней, 4,1 млн голів овець і кіз, а в 2015 р. лишилось всього 3750 тис. голів ВРХ, в тім числі 2167 корів, 7079 тис. голів свиней, 1325 тис. голів овець і кіз. Єдине поголів'я, яке збільшилось із 149,8 млн голів у 1995 р. до 204 млн голів у 2015 р. – це поголів'я птиці (курей) [5, с. 327].

Якщо порахувати вихід гною від утримання свійських тварин [6, с. 51, 54, 57] і їхню кількість [5, с. 327], то витрати гною на всю посівну площу у 2015 р. можуть скласти 3 т. Потрібно зазначити, що найбільше можливостей – понад половину «потенційного» гною є у домогосподарств населення. Очевидно, слід використовувати «природну» органіку і сапропель, торф, мул ставків та ін.

Інший шлях компенсації виносу поживних речовин – витримування належного землеустрою, тобто, оптимального співвідношення сільськогосподарських культур у сівозмінах. Незважаючи на те, що є відповідні документи [9], відбувається їхнє значне порушення. Якщо кожний п'ятий га посівних площ в останні роки зайнятий соняшником (див. табл. 6).

Структура посівних площ України у 1990–2015 рр. (%)*

Види с/г культур	Роки						
	1990	1995	2000	2010	2013	2014	2015
Вся посівна площа	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Зернові культури	45,0	45,7	50,2	56,0	57,2	54,3	54,8
у т. ч. озима пшениця	23,4	17,2	19,6	22,7	23,0	21,7	24,9
ярий ячмінь	6,8	13,3	13,4	11,2	9,6	7,2	6,6
кукурудза на зерно	3,8	3,8	5,0	10,1	17,3	17,2	15,3
Технічні культури	11,6	12,1	15,4	27,1	27,8	31,0	31,0
у т. ч. цукрові буряки	5,0	4,8	3,2	1,9	1,0	1,2	0,9
соняшник	5,1	6,5	10,8	17,0	17,8	19,4	19,0
ріпак	0,3	0,2	0,8	3,4	3,6	3,2	2,5
соя	0,3	0,1	0,2	4,0	4,8	6,6	8,0
Картопля і овоче-баштанні культури	6,4	7,0	8,4	7,3	6,9	7,0	6,8
у т. ч. картопля	4,4	4,9	6,0	5,2	4,9	4,9	4,8
кормові культури	37,0	35,2	26,	9,6	8,1	7,7	7,4
кормові коренеплоди	1,9	1,6	1,1	0,9	0,8	0,8	0,8
кукурудза на силос і зелений корм	14,3	11,2	7,1	1,8	1,4	1,3	1,1
однорічні трави	8,0	9,3	6,5	2,2	1,7	1,5	1,5
багаторічні трави	12,3	12,6	11,0	4,6	4,1	4,1	3,8
Площа чистих перелогів в % до всієї посівної площі	4,4	5,1	11,8	5,4	3,5	3,0	2,3

* Розраховано за джерелами: [10, с. 129; 5, с. 313].

Потрібно зауважити, що науковці зазначають: у степових районах це може бути і майже третина посівних площ.

Питома вага площ однорічних і багаторічних трав зменшилась чотирикратно (20,3% у 1990 р. і 5,3% у 2015 р.). А трави насичують ґрунт азотофіксуючими бактеріями, покращуючи структуру ґрунту. Також негативним явищем є збільшення площ зернових культур із 45% в 1990 р. до 54,8%. Потрібно йти не екстенсивним, а інтенсивним шляхом. А для цього дуже важливою для ґрунту є кукурудза, валові збори якої становлять майже половину. Різко збільшилися площі ріпаку та сої, які також є виснажливими для ґрунту. Очевидно, що повернути травопільну систему повністю не вдасться, але потрібно насичувати сівозміни травами і сидератами.

Важливим для збалансованого землекористування є дотримання відповідного законодавства всіма землекористувачами. Наприклад, у Законі України «Про охорону земель» від 19.06.2003 р. у ст. 30 встановлені такі нормативи у галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів: гранично допустимого забруднення ґрунтів; якісного стану ґрунтів; оптимального співвідношення земельних угідь; показників деградації земель та ґрунтів. У статті 33 для запобігання надмірному антропогенному впливу на них, зокрема надмірній розораності сільськогосподарських угідь, встановлюються нормативи оптимального співвідношення земельних угідь. До нормативів оптимального співвідношення земельних угідь належать: оптимальне співвідношення земель сільськогосподарського, природно-заповідного та іншого природоохоронного, оздоровчого, історико-культурного, рекреаційного призначення, а також земель лісового та водного фондів; оптимальне співвідношення ріллі та багаторічних насаджень, сіножатей, пасовищ, а також земель під полезахисними лісосмугами в агроландшафтах [11]. Потрібно зазначити відношення орендарів до охорони земель, особливо агрохолдингів, які зосереджують в своєму використанні величезні площі. Як наголошує академік НААН України М. Хвесик і доктор економічних наук А. Степаненко 60 великих агрохолдингів зосередили у використанні 24% орних земель і допускають хижацьку експлуатацію земельних угідь [2, с. 82].

Можливості для посилення землеохоронної роботи є. Як зазначає кандидат економічних наук О. Пеленичак, за даними ННІ економіки і природних ресурсів екології землекористування аграрії України одержують 79% своїх прибутків за рахунок природної родючості землі й лише 21% – як результат впровадження технологій [12, с. 32]. Отже, повинно бути і належне відношення до охорони головного засобу виробництва. Аналіз статистичних даних 2015 р. свідчить, що рівень рентабельності операційної діяльності досяг 43,1%. Для зіставлення: у 2010 – 245%, у 2011 – 24,7, у 2012 – 22,8%, у 2013 – 11,7, у 2014 – 21,4% [5, с. 301]. Хоч невеликі, але є фінансові можливості збільшувати обсяг землеохоронних робіт.

Підсумовуючи, потрібно зазначити: необхідно підвищувати екологічну культуру землекористувачів, відповідальність за дотримання природоохоронного законодавства.

Висновки. На основі викладеного можна рекомендувати таке:

1. Зробити все можливе для нарощування об'ємів органічних добрив всіма землекористувачами. Потрібно застосовувати синдерати, торф, сапрпель, ставковий мул. Недоцільно на цьому економити, адже родючість ґрунту є одним із найбільших багатств України.

2. Відновити оптимальну структуру посівних площ у сівозмінах. Було б доцільним при наданні землі в оренду затверджувати план землеустрою, тобто оптимального чергування сільськогосподарських культур. Це дозволило б накопичувати відповідні корисні речовини у ґрунті, забезпечувати його від ґрунтостомлення, що суттєво підвищує забезпеченість землекористувачів земельними ресурсами, тобто поліпшує рівень ресурсної безпеки сільгоспвиробника.

3. Посилити державний контроль за дотриманням землеохоронного законодавства. Застосовувати норми відповідальності за недотримання правил охорони і раціонального використання сільськогосподарських земель.

4. Формувати екологічну культуру землекористування, тобто шукати і застосовувати нові форми впливу землекористувача на родючість ґрунтів. Всіляко заохочувати цю роботу. Відзначати поля зразкового і доброго стану. Доцільно, в окремих випадках, позбавляти права землекористування. Це дозволить збільшити рівень ресурсної безпеки сільськогосподарського виробництва.

---

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

2. Хвесик М. А. Екологічна криза в Україні: соціально-економічні наслідки та шляхи їх подолання / М. А. Хвесик, А. В. Степаненко // Економіка України. – 2014. – № 1. – С. 74–87.

3. Кисіль М. І. Інвестиційне забезпечення розвитку системи охорони родючості ґрунтів / М. І. Кисіль, Н. А. Спринчук // Економіка АПК. – 2011. – № 6. – С. 66–72.

4. Солов'яненко Н. Сучасний стан та охорона ґрунтових ресурсів / Н. Солов'яненко // Землевпорядний вісник. – 2012. – № 5. – С. 23–27.

5. Статистичний щорічник України за 2015 р. / за ред. І. М. Шук. – К.: Держслужба статистики України, 2016. – С. 307–329.

6. Довідник по удобренню сільськогосподарських культур / П. О. Дмитренко, М. Л. Колобова, Б. С. Носко та ін.; за ред. П. О. Дмитренка. – 4-е вид., перероб. і доп. – К.: Урожай, 1987. – 208 с.

7. Корчинська О. А. Роль держави у забезпеченні відтворення родючості ґрунтів / О. А. Корчинська // Економіка АПК. – 2004. – № 9. – С. 33–41.

8. Статистичний бюлетень «Внесення мінеральних та органічних добрив під урожай сільськогосподарських культур у 2015 р. / відп. за випуск О. М. Прокопенко. – К., 2016. – С. 6–7.

9. Нормативи оптимального співвідношення культур у сівозмінах в різних природно-сільськогосподарських регіонах: Постанова КМУ від

11.02.2010 р. № 164 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/164-2010-p>

10. Статистичний щорічник України за 2014 р. / за ред. І. М. Шук. – К.: Держслужба статистики України, 2015. – С. 128–148.

11. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/962-15>

12. Пеленичак О. В. Раціональне землекористування в умовах збалансованого розвитку агропромислового виробництва / О. В. Пеленичак // Економіка АПК. – 2012. – № 2. – С. 27–32.

Марченко О. М., Оробчук М. Г. Главная задача достижения ресурсной безопасности сельскохозяйственного производства Украины

Проанализировано понятие ресурсной безопасности как условия эффективного ведения сельскохозяйственного производства. Выделена доминирующая роль охраны земельных ресурсов.

Подчеркнуто, что для обеспечения сохранности площадей и плодородия главным является сохранение баланса между выносом питательных веществ из почвы с урожаем сельскохозяйственных культур и компенсационным их внесением.

Обоснованы важнейшие направления сохранения ресурсного обеспечения сельскохозяйственного производства: увеличение внесения органических удобрений, оптимизация структуры пахотных земель, усиление ответственности землепользователей, развитие экологической культуры землепользования.

Ключевые слова: *сельскохозяйственное производство, безопасность, ресурсная безопасность, вынос питательных веществ, структура посевных площадей, минеральные и органические удобрения, изнурительное земледелие, земельноохранный законодательство, экологическая культура землепользования.*

Marchenko O. M., Orobchuk M. G. The main task achieving of resource safety of agricultural production of Ukraine

The threat to the national interests of Ukraine in the environmental sector is inefficient, unsustainable use of natural mineral resources. In connection with this there is urgent problem of resource security as a condition efficient agricultural production. However, the dominant role of land is.

It is emphasized that ensuring the conservation area and the main fertility is to maintain a balance between the removal of nutrients from the soil of the crop and the introduction of compensation. In this regard, the paper calculated and analyzed the removal of nitrogen, phosphorus and potassium from agricultural crops. On the basis of the analysis concluded that significant depletion of soil Ukraine, especially crops such as corn and sunflower.

Along with the analysis of mineral and organic fertilizers for crop indicates a very low level of compensation for the removal of soil nutrients. At the same time the analysis of the structure of sown areas in recent years showed that each of their

five hectares of sunflower busy that violates standards optimum ratio crops in the rotation.

On the basis of the analysis, justified the most important areas conservation resource providing agricultural production, increase organic fertilizers, optimization of the structure of arable land (compliance with regulations optimal balance of land), increased responsibility of land users, development of ecological culture of land use.

Key words: *agricultural production, safety, resource safety, removal of nutrients, the structure of sown areas, mineral and organic fertilizers, unsustainable agriculture, land safety legislation, ecological culture of land use.*

Стаття надійшла 25 квітня 2017 р.